

Postawy wobec Unii Europejskiej. Od czego zależy, czy ją lubimy?

Katarzyna Andrejuk

ISBN 978-83-64835-31-5

Unia Europejska została zapoczątkowana jako organizacja ułatwiająca koordynację rynków oraz współpracę ekonomiczną między państwami, obecnie jednak coraz więcej uwagi w badaniach poświęca się problemowi legitymizacji jej działań na poziomie mikrospołecznym (na przykład: Kohler-Koch, Rittberger 2007; Burgess 2002; Banchoff, Smith 1999). W procesie legitymizacji zyskuje na znaczeniu kwestia wsparcia Europejczyków wobec działań Unii Europejskiej i zaufania do jej instytucji. Wynika to z rosnących wpływów Unii Europejskiej, która z umowy międzynarodowej dotyczącej współpracy gospodarczej stała się organizmem politycznym determinującym wiele innych sfer życia jednostek. Symbolicznym przejawem tej zmiany stało się powołanie instytucji obywatelstwa Unii Europejskiej (zwanego popularnie „obywatelstwem europejskim”) w traktacie z Maastricht, który wszedł w życie w 1993 roku. Jednocześnie, mimo poszerzanych stopniowo uprawnień, najważniejsze instytucje władcze Unii Europejskiej są wyznaczane w procedurach pomijających powszechne głosowanie (Komisja Europejska, Rada Europejska), z kolei jedyny organ wybierany w powszechnych wyborach – Parlament Europejski – nawet po uzyskaniu dodatkowych uprawnień w traktacie lizbońskim ma zakres kompetencji porównywalny lub mniejszy niż wymienione dwa organy.

Kontrast między zasięgiem władzy instytucji unijnych a sposobem wyłaniania tych instytucji jest jedną z głównych przyczyn dyskusji o „demokratycznym deficycie” Unii Europejskiej (Follesdal, Hix 2006; Jensen 2009). Tym większe staje się znaczenie badań spo-

łecznych, zwłaszcza sondaży, które – jakby w zastępstwie – pozwalają obywatelom Unii Europejskiej zadeklarować, czy są zwolennikami, czy też przeciwnikami Unii Europejskiej, jakie elementy organizacji wspierają, jakie zaś budzą ich sceptycyzm czy krytykę. Obecnie działania Unii Europejskiej dotyczą sfery politycznej i ekonomicznej, ale wpływają także na indywidualne biografie: przebieg edukacji i trajektorii zawodowych, zachowania migracyjne czy budowanie sieci powiązań towarzyskich. Interesujące wydaje się zbadanie, jak – w związku z tą dynamiką funkcjonowania Unii Europejskiej – przedstawiają się postawy Polaków wobec Unii Europejskiej.

Europeizacja – rozumiana jako proces zmian w Europie związany z integracją w ramach Unii Europejskiej – była przedmiotem zainteresowania wielu socjologów i politologów, zwracających między innymi uwagę na to, że proces ten przebiega zarówno w wymiarze państw, polityk i instytucji publicznych, jak i w wymiarze indywidualnych postaw, preferencji wspólnotowych, tożsamości zbiorowej (na przykład Risse 2001; Gillespie, Laffan 2006). Dotychczasowe badania wykazują, że częstotliwość korzystania ze swobód i z uprawnień zapewnianych przez Unię Europejską sprzyja pozytywnym postawom wobec Unii Europejskiej i kształtowaniu się tożsamości europejskiej takich osób. Ten nurt w badaniach nad postawami jednostek wobec Unii Europejskiej wywodzi się od myśli Karla Deutscha i teorii transakcyjnej, wskazującej, że częstotliwość interakcji różnych społeczności zbliża te społeczności do siebie nawzajem. Taki schemat kształtowania się postaw wobec pewnej wspólnoty potwier-

dza wiele opracowań dotyczących właśnie Unii Europejskiej i jej mieszkańców. Badania Neila Fligsteina (2008) pokazują, że największe poparcie dla Unii Europejskiej deklarują ludzie młodzi, dobrze wykształceni, znający języki obce – osoby takie są także najbardziej skłonne do podejmowania studiów lub pracy w różnych państwach członkowskich Unii Europejskiej poza krajem własnego zamieszkania. Również tożsamość narodowa wpływa na postawy wobec Unii Europejskiej. Silna tożsamość narodowa wiąże się ze słabszym poparciem dla Unii Europejskiej i jej instytucji (Carey 2002), z kolei silne poczucie tożsamości europejskiej jest powiązane z zaufaniem do instytucji europejskich (choć obserwuje się w tym zakresie pewne zróżnicowanie regionalne), przy czym możliwe jest tutaj obustronne oddziaływanie tych czynników na siebie (Słomczyński, Tomescu-Dubrow 2012).

Codzienne praktyki jednostek o charakterze ponadnarodowym także mogą sprzyjać definiowaniu rzeczywistości społecznej w kategoriach europejskich, nie zaś narodowych. W tym sensie europeizacja stanowi kontynentalny przejaw procesu globalizacji i intensyfikuje się wskutek upowszechnienia komunikacji lotniczej, rozwoju środków porozumiewania się na odległość, znoszenia przeszkód prawnych w przekraczaniu granic. Wskazuje się tutaj „europeizację życia codziennego”, która przejawia się nie tylko przez mobilność fizyczną (długotrwałe i krótkotrwałe migracje, pobyty służbowe, wakacje za granicą), ale także jako mobilność „wirtualna”: posiadanie bliskich przyjaciół i rodziny za granicą, przynależność do międzynarodowych stowarzyszeń i organizacji, inwestowanie kapitału finansowego poza krajem zamieszkania (Recchi *et al.* 2014, s. 9). Pojawia się więc pytanie o to, czy – i w jaki sposób – różne aktywności transnarodowe wpływają na postrzeganie i postawy wobec Unii Europejskiej. Wyniki

badania POLPAN pozwalają sformułować odpowiedź na to pytanie.

Zróżnicowanie postaw wobec Unii Europejskiej ze względu na rok przeprowadzenia badania i doświadczenia zagraniczne respondentów

W badaniu POLPAN pytania o postawy wobec Unii Europejskiej podzielono na dwie części. W pierwszym pytaniu respondenci byli proszeni o dokonanie oceny wpływu akcesji Polski do Unii Europejskiej na sytuację w kraju, ogólne korzyści i straty. Następnie padało pytanie o indywidualną perspektywę badanych – wskazanie pozytywnych lub negatywnych aspektów funkcjonowania Unii Europejskiej, odczuwalnych na poziomie jednostkowym. Taki zestaw pytań umożliwiał oddzielenie dwóch kwestii. Pierwsza z nich dotyczyła umiejscowienia przez respondentów wspólnoty narodowej w wymiarze procesów europeizacji, subiektywnego odczucia jej wzmocnienia lub osłabienia wskutek integracji ze strukturami europejskimi oraz ogólnospołecznych zalet lub wad akcesji. Drugie zagadnienie wiązało się z bezpośrednio przekładalnością działań organizacji ponadnarodowej na sytuację jednostki, jej biografię i doświadczenia życiowe. Tak sformułowane pytania zadawano trzykrotnie – od edycji z 2003 roku do fali z 2013 roku.

Szczególnie interesującą grupą uczestników badania POLPAN są respondenci panelowi – odwiedzani przez ankieterów w każdej edycji badania i odpowiadający co pięć lat na te same pytania. Na przykładzie ich odpowiedzi udzielonych w 2003 i 2008 roku można prześledzić, jak zmieniało się podejście tych samych osób do Unii Europejskiej. Był to okres ważny przede wszystkim – choć nie tylko – z powodu przystąpienia Polski do Unii Europejskiej w 2004 roku. W tym samym czasie trwały również poli-

tyczne dyskusje nad ewentualnym rozszerzeniem kompetencji Unii Europejskiej, których zwieńczeniem było podpisanie Traktatu z Lizbony w grudniu 2007 roku (wszedł w życie w 2009 roku). Rzeczywista integracja Polski ze strukturami unijnymi, a także publiczny dyskurs na temat „europejskiej konstytucji” (Traktatu ustanawiającego Konstytucję dla Europy, który ostatecznie nie został ratyfikowany przez wszystkie państwa) oznaczały częstą i powszechną obecność tematyki

sywać ani pozytywnego, ani negatywnego znaczenia akcesji do Unii Europejskiej, ponad 65% respondentów pięć lat później zweryfikowało swoje poglądy, uznając że integracja z Unią Europejską była korzystna dla kraju. Wśród osób, które w obu falach badania POLPAN nie zmieniły swoich poglądów na temat Unii Europejskiej, dominowała grupa ankietowanych uznających wpływ Unii Europejskiej za pozytywny dla rozwoju kraju.

Tabela 1. Akcesja do Unii Europejskiej – korzystna czy niekorzystna dla Polski? Zmiany opinii respondentów między 2003 a 2008 rokiem

2003 rok Wstąpienie Polski do Unii Europejskiej:	2008 rok Przystąpienie Polski do Unii Europejskiej było:				Ogółem (N = 100%)
	pozytywne	negatywne	bez znaczenia	nie wiem	
pomoże w rozwoju kraju	89,1%	3,3%	4,0%	3,6%	672
przeszkodzi w rozwoju kraju	56,7%	22,8%	9,4%	11,1%	351
będzie bez znaczenia dla rozwoju kraju	65,7%	12,9%	8,5%	12,9%	201
Ogółem	76,0%	10,5%	6,3%	7,3%	1224

Źródło: Dane badania POLPAN, 2003 i 2008 rok.

unijnej w mediach. Dlatego okres ten mógł się charakteryzować szczególnie dobitnie artykułowanymi poglądami na temat Unii Europejskiej oraz potencjałem do zmiany postaw i opinii przez respondentów.

W badanym okresie rzeczywiście można zaobserwować zmianę ocen funkcjonowania Unii Europejskiej. Wśród osób zmieniających poglądy najliczniejsza była grupa respondentów, którzy zmodyfikowali swoje postawy na pozytywne wobec Unii Europejskiej. W grupie ankietowanych deklarujących w 2003 roku postawy eurosceptyczne aż 56,7% respondentów panelowych stwierdziło pięć lat później, że przystąpienie Polski do Unii Europejskiej odbiło się pozytywnie na rozwoju kraju. Ponadto w kategorii osób, które w 2003 roku nie były skłonne przypi-

Z kolei poglądy respondentów panelowych dotyczące wpływu Unii Europejskiej na sytuację życiową jednostki ewoluowały w stronę bardziej umiarkowanych. Wiele osób ostatecznie uznało, że akcesja do Unii Europejskiej nie odbiła się w żaden sposób na ich sytuacji życiowej. Wśród uczestników badania, którzy w 2003 roku deklarowali, że wstąpienie do Unii Europejskiej będzie miało pozytywny wpływ na ich życie, 37% uznało w 2008 roku, że jednak nie miało ono żadnego znaczenia dla nich osobiście. Również osoby eurosceptyczne zrewidowały swoje poglądy – w tej grupie ponad 53% uznało, że obecność Polski w Unii Europejskiej nie ma dla nich znaczenia. Wśród respondentów, którzy deklarowali identyczne poglądy w edycjach badania z 2003 i 2008 roku, naj-

Tabela 2. Akcesja do Unii Europejskiej – korzystna czy niekorzystna dla samych respondentów? Zmiany opinii między 2003 a 2008 rokiem

2003 rok Wstąpienie Polski do Unii Europejskiej będzie miało wpływ na życie respondenta:	2008 rok Przystąpienie Polski do Unii Europejskiej miało wpływ na życie respondenta:				Ogółem (N = 100%)
	pozytywny	negatywny	bez znaczenia	nie wiem	
pozytywny	59,3%	1,8%	37,0%	2,0%	457
negatywny	28,7%	14,3%	53,7%	3,4%	300
będzie bez znaczenia	28,9%	4,3%	61,8%	5,0%	446
nie wiem	23,8%	4,8%	66,7%	4,8%	21
Ogółem	40,11%	5,8%	50,7%	3,4%	1224

Źródło: Dane badania POLPAN, 2003 i 2008 rok.

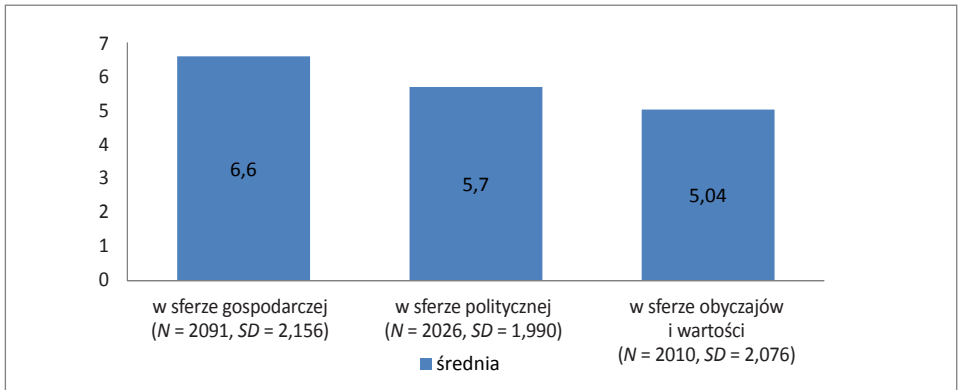
liczniejsze były osoby prezentujące postawy pozytywne wobec Unii Europejskiej (akcesja korzystna dla ich sytuacji życiowej) i postawy neutralne (akcesja bez znaczenia dla ich sytuacji życiowej).

W 2013 roku respondenci odpowiadali na bardziej szczegółowe pytanie, byli bowiem proszeni o ocenę wpływu Unii Europejskiej na różne sfery życia społecznego. Wykres 1 ilustruje postrzeganą przez badanych skalę oddziaływania Unii Europejskiej na poszczególne wymiary życia społecznego, z podziałem na sferę ekonomiczną, polityczną oraz obyczajów i wartości. Na wykresie przedstawiono dane dla ogółu respondentów, pomijając odpowiedzi „nie wiem” i „trudno powiedzieć”. Jak wskazuje liczba osób wypowiadających się w poszczególnych kwestiach (N), najwięcej takich wymijających odpowiedzi padło na pytanie o wpływ Unii Europejskiej w sferze obyczajów i wartości. W tej kategorii również opinie na temat znaczenia Unii Europejskiej dla rozwoju sytuacji w kraju najbardziej

zbliżały się do neutralnych (czyli do środka skali – 5). Co interesujące, opinie na temat wpływu Unii Europejskiej w sferze gospodarczej były zdecydowanie pozytywne i jednocześnie wyższe niż prezentowana w tabeli 3 średnia ocena korzyści i strat Polski wynikających z akcesji do struktur unijnych. Podobnie z perspektywy korzyści przejawiających się w sferze politycznej deklarowane oceny integracji z Unią Europejską były wyższe niż średnia odpowiedzi na pytanie o pozytywne lub negatywne znaczenie Unii Europejskiej dla Polski w ogóle. Można zatem powiedzieć, że w tych wymiarach życia społecznego, w których kompetencje i skala ingerencji Unii Europejskiej są największe, wpływ Unii Europejskiej na rozwój kraju i sytuację w Polsce jest oceniany najbardziej pozytywnie.

Ponadto w 2013 roku rozwinięto pytanie o postawy wobec Unii Europejskiej, dodając jedenastopunktową skalę, w której respondenci mogli wyrazić swoje opinie o korzyściach i stratach będących rezultatem akcesji

Wykres 1. Odpowiedzi na pytanie ankiety: „Czy Polska straciła, czy też skorzystała na członkostwie w Unii Europejskiej w sferze gospodarczej, politycznej oraz obyczajów i wartości?” – skala od 0 (zdecydowanie straciła) do 10 (zdecydowanie skorzystała)

Dane zważone ze względu na wiek respondentów.

Źródło: Dane badania POLPAN, 2013 rok.

(0 – bardzo duża strata, 10 – bardzo duża korzyść dla kraju lub dla jednostki). Takie ujęcie pozwala zbadać, jak prezentują się średnie ewaluacje Unii Europejskiej w różnych grupach respondentów. W tabelach 3–4 zestawiono odpowiedzi respondentów posiadających różne doświadczenia zagraniczne i porównano je z opiniami ogółu badanych (w tym z odpowiedziami osób, które nie miały takich doświadczeń).

Do analizy wybrano zmienne określające różne przejawy europeizacji stylu życia respondentów, na przykład podejmowanie pracy lub nauki za granicą czy posiadanie przyjaciół i rodziny poza Polską. Pytanie o naukę za granicą zadano w wersjach kwestionariusza przeznaczonych dla młodych respondentów (w wieku od 21 do 30 lat), pytanie o pracę za granicą skierowano także do ankietowanych w wieku od 31 do 70 lat. W pierwszym wypadku proszono o wskazanie, czy w okresie ostatniej dekady (w latach 2004–2013, czyli od akcesji Polski do Unii Europejskiej do momentu badania) respondent wyjeżdżał

za granicę, aby tam się uczyć (jako naukę uwzględniano również krótkoterminowe pobyty, na przykład kilkutygodniowe kursy językowe). W drugim wypadku pytano o to, czy w tym samym okresie (lata 2004–2013) respondent wyjeżdżał za granicę w celu podjęcia pracy. Jak się okazało, badanych migrujących zarobkowo było w próbie ponad dziesięć razy więcej – dysproporcja wynika jednak częściowo z tego, że pytanie o pracę za granicę zadano większej grupie ankietowanych. Mimo że pytanie nie ograniczało się do migracji w obrębie Unii Europejskiej, to analiza odpowiedzi poszczególnych respondentów pozwala ustalić, że to właśnie państwa Europy były głównymi krajami docelowymi wyjazdów. Ostatnie pytanie dotyczyło aktywności transnarodowych niewiązanych się z wyjazdem z Polski, ale również powiązanych ze zjawiskiem europeizacji w wymiarze utrzymywania bliskich kontaktów z osobami zamieszkałymi za granicą. Pytanie to było sformułowane dość szeroko: „Czy wśród członków rodziny spoza gospodarstwa domowego lub przyjaciół i bliskich

Tabela 3. Odpowiedzi na pytanie ankiety: „Czy Polska straciła czy skorzystała na wejściu do Unii Europejskiej?” – skala od 0 (zdecydowanie straciła) do 10 (zdecydowanie skorzystała), wybrane grupy respondentów

Grupa respondentów	Średnia	Odchylenie standardowe	N
osoby, które pracowały lub uczyły się za granicą	6,88	1,82	262
osoby, które nie pracowały lub nie uczyły się za granicą, ale mają przyjaciół lub rodzinę za granicą	6,55	1,80	134
osoby, które nie uczyły się lub nie pracowały za granicą ani nie mają tam przyjaciół czy rodziny	6,34	1,79	187
Cała próba	6,43	1,93	1863

Dane zważone ze względu na wiek respondentów. Pominięto odpowiedzi „nie wiem” i „trudno powiedzieć”.

Źródło: Dane badania POLPAN, 2013 rok.

znajomych respondenta są osoby, które od dłuższego czasu mieszkają za granicą?”. W zestawieniach ujętych w tabelach 3–4 pominięto osoby udzielające odpowiedzi „nie wiem” lub „trudno powiedzieć”.

Aktywności transnarodowe wpływają na postawy Polaków wobec Unii Europejskiej. Jak pokazują dane ujęte w tabeli 3, w ocenie respondentów, którzy uczyli się lub pracowali za granicą, Polska skorzystała na członkostwie w Unii Europejskiej bardziej niż to wynika z opinii ogółu badanych. Z kolei ankietowani posiadający rodzinę i bliskich przyjaciół poza Polską, ale niemający osobistych doświadczeń pobytu za granicą (a zatem – zgodnie z wcześniej zaproponowaną terminologią – uczestniczący w praktykach transnarodowych wirtualnie), stanowili grupę pośrednią. Deklarowane przez nich korzyści dla Polski z członkostwa w Unii Europejskiej były wyższe niż w wypadku ogółu respondentów, ale niższe niż w wypadku respondentów mających rzeczywiste doświadczenia pobytu za granicą. W porównaniu z tymi dwiema grupami niższa okazała się średnia ocena zgłaszana przez respondentów deklarujących

brak doświadczeń międzynarodowych i niemających znajomych czy rodziny za granicą. Należy jednak pamiętać, że trzy pierwsze kategorie obejmowały jedynie respondentów w wieku od 21 do 30 lat (ponieważ jedynie kwestionariusz dla tej grupy przewidywał pytanie o naukę za granicą), wskazane prawidłowości były więc analizowane wyłącznie na przykładzie ludzi młodych. Z kolei ogół badanych obejmuje również ankietowanych w wieku od 31 do 70 lat. Średnia ocena korzyści z akcesji Polski do Unii Europejskiej w tej grupie była niższa niż w grupie wiekowej młodych Polaków, choć trochę wyższa niż wśród młodych osób bez doświadczeń zagranicznych. Pytanie to nie było zadawane w grupie osób powyżej 70. roku życia.

Dane zawarte w tabeli 4 pokazują, że ogólnie korzyści indywidualne z członkostwa Polski w Unii Europejskiej są, zdaniem respondentów, niższe niż deklarowane przez nich korzyści dla całego kraju. Dotyczy to wszystkich analizowanych kategorii. Z perspektywy respondentów przynależność Polski do Unii Europejskiej była zatem w większym stopniu pożytkiem dla kraju niż korzyścią jednostek.

Tabela 4. Odpowiedzi na pytanie ankiety: „Czy respondent osobiście stracił, czy też skorzystał na członkostwie Polski w Unii Europejskiej?” – skala od 0 (zdecydowanie stracił) do 10 (zdecydowanie skorzystał), wybrane grupy respondentów

Kategorie respondentów	Średnia	Odchylenie standardowe	N
osoby, które pracowały lub uczyły się za granicą	6,27	1,98	260
osoby, które nie pracowały lub nie uczyły się za granicą, ale mają przyjaciół lub rodzinę za granicą	5,74	1,74	130
osoby, które nie uczyły się lub nie pracowały za granicą ani nie mają tam przyjaciół czy rodziny	5,62	1,82	181
Cała próba	5,46	1,81	2077

Dane zwężone ze względu na wiek respondentów. Pominięto odpowiedzi „nie wiem” i „trudno powiedzieć”.

Źródło: Dane badania POLPAN, 2013 rok.

Bardziej szczegółowa analiza – rozbieżności kategorii migrujących za granicą na studentów i pracujących (nieujęte w tabeli 4) – pokazała jednak, że wyjątkiem od tej prawidłowości są osoby, które uczyły się za granicą. Deklarowały one, że wstąpienie Polski do Unii Europejskiej było szczególnie korzystne dla nich indywidualnie – średnia wyniosła 7,23 punktu. Podobnie jak w wypadku wcześniejszego zestawienia, również dane zgromadzone w tabeli 4 dowodzą, że aktywności transnarodowe (migracje zarobkowe lub edukacyjne, kontakty z bliskimi za granicą) przekładają się na przychylniejsze oceny wobec Unii Europejskiej i korzyści z nią związanych. Najniższa średnia ocen dotyczących indywidualnych korzyści z akcesji do Unii Europejskiej została zarejestrowana w wypadku całej próby, obejmującej również respondentów w wieku 30 i więcej lat (do ponad 90 lat).

Analiza korelacji wykazała, że postawy wobec Unii Europejskiej są powiązane z determinantami demograficznymi. Silna korelacja istnieje między wiekiem ankietowanych a oceną korzyści z akcesji Polski do Unii Europejskiej ($r = 0,602$) – młodszy respon-

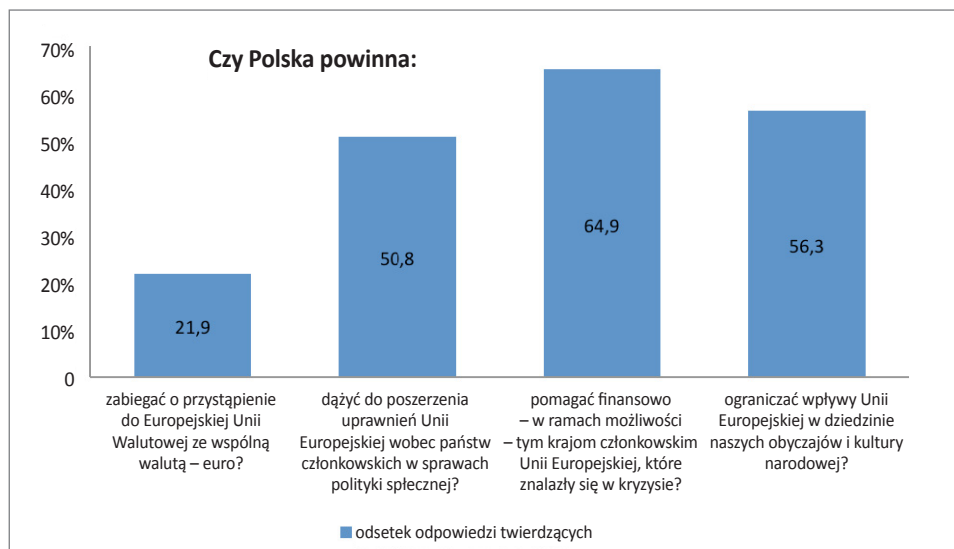
denci prezentowali postawy bardziej przychylnie wobec Unii Europejskiej niż starsi uczestnicy badania. Również między wykształceniem respondenta a jego oceną wpływu Unii Europejskiej zachodzi silny związek dodatni ($r = 0,557$) – im wyższe wykształcenie, tym bardziej pozytywne opinie na temat oddziaływania Unii Europejskiej na sytuację w kraju. Wpływ wieku i wykształcenia na ocenę Unii Europejskiej utrzymuje się przy wzajemnej kontroli zmiennych niezależnych, z kolei korelacja między płcią a postawami wobec UE nie jest statystycznie istotna, gdy inne zmienne są kontrolowane.

Na wykresie 2 zaprezentowano opinie ogółu respondentów dotyczące oczekiwanych kierunków rozwoju Unii Europejskiej i dalszego przebiegu integracji Polski ze strukturami unijnymi. Badanym zadano cztery pytania o kierunki polskiej polityki w zakresie: dążenia do pogłębionej integracji i przystąpienia do Europejskiej Unii Walutowej, poszerzenia kompetencji Unii Europejskiej w sferze polityki społecznej, ewentualności pomocy finansowej udzielanej państwom członkow-

skim, które znajdują się w kryzysie, ograniczenia wpływu Unii Europejskiej na sferę obyczajów i kultury narodowej. Odpowiedzi pokazują ambiwalencję postaw wobec integracji z Unią Europejską. Tylko 21% respondentów uznaje, że Polska powinna wstąpić do strefy euro. Opinie na ten temat są wyraźnie ukształtowane i wyrażane (prawdopodobnie z powodu obecności tej tematyki w mediach), gdyż stosunkowo niewiele odpowiedzi wskazywało brak zdania respondentów w tym zakresie. Ponad 70% badanych było negatywnie nastawionych do perspektywy przyjęcia wspólnej europejskiej waluty. Z kolei pytanie o ewentualność pomocy finansowej udzielanej przez Polskę innym państwom członkowskim spotkało się z bardziej przychylnymi odpowiedziami (64% odpowiedzi twierdzących), co pokazuje pewną niespójność lub brak przemyśla-

nych poglądów na temat integracji z Unią Europejską. Ponadto duża grupa respondentów była nastawiona przychylnie do zwiększania uprawnień Unii Europejskiej w sferze polityki społecznej, co może się odbywać na przykład przez uznanie wspólnych minimalnych standardów socjalnych. Ponieważ w państwach dawniej „Piętnastki” są one wyższe niż w Polsce, udzielane odpowiedzi wydają się wyrazem dążenia do podniesienia tych standardów w kraju. Ostatnia część tego zestawu pytań pokazała jednak spory potencjał eurosceptycyzmu – ponad 56% ankietowanych uznało, że Polska powinna ograniczać wpływ Unii Europejskiej w sferze obyczajów i kultury. Ta niejednoznaczność opinii na temat kierunków rozwoju Unii Europejskiej może dowodzić, że poglądy na różne dziedziny aktywności Unii Europejskiej są dość niestabilne i podatne na szybkie zmiany.

Wykres 2. Kierunki dalszego przebiegu integracji Polski z Unią Europejską

Dane zważone ze względu na wiek respondentów, $N = 1924$.

Źródło: Dane badania POLPAN, 2013 rok.

Podsumowanie

Badanie postaw wobec Unii Europejskiej jest bardzo istotne między innymi dlatego, że Europejczycy nie mogą wyrazić swojej opinii na temat funkcjonowania najważniejszych instytucji (Komisja Europejska, Rada Europejska), głosując w powszechnych wyborach. Rezultaty badania POLPAN wskazują kilka ważnych tendencji w kształtowaniu się eurosceptycznych lub pozytywnych postaw wobec Unii Europejskiej. Bardziej przychylne oceny zmian wynikających z członkostwa Polski w Unii Europejskiej deklarują respondenci, którzy mają w życiorysach epizody migracji – zarówno edukacyjnej, jak i ekonomicznej. Są to zatem osoby, które bezpośrednio skorzystały z unijnych regulacji w zakresie swobodnego przepływu pracowników i usług, a także z możliwości swobodnego podejmowania nauki w innych państwach członkowskich. W porównaniu z ogółem badanych, bardziej pozytywne nastawienie wobec Unii Europejskiej i integracji z jej strukturami wyrażają również respondenci, których aktywności transnarodowe mają charakter wirtualny (kontakty z rodziną lub przyjaciółmi przebywającymi za granicą). Na

ogół jednak korzyści z akcesji na poziomie indywidualnym są postrzegane jako mniejsze niż korzyści dla całego kraju.

Ogólnie opinia Polaków o korzyściach dla rozwoju kraju, jakie wynikają z integracji, zmieniała się na bardziej pozytywną po pierwszych latach członkostwa Polski w Unii Europejskiej. Pokazują to rezultaty badania postaw wśród respondentów panelowych – pytanym o te same zagadnienia w kilku następujących po sobie edycjach badania. Istotną tendencją wydaje się również wyraźnie aprobująca ocena zmian w sferze ekonomicznej – w tym wymiarze deklarowane oceny korzyści związanych z członkostwem w Unii Europejskiej są wyższe niż oceny wpływu Unii Europejskiej na sferę polityczną lub kulturową. Gospodarka jest zarazem sferą, w której kompetencje Unii Europejskiej i możliwość oddziaływania na sytuację w państwach członkowskich są najbardziej rozległe. Pozytywna ocena funkcjonowania Unii Europejskiej właśnie w tym aspekcie życia społecznego może również stanowić wskazówkę, jaki kierunek rozwoju instytucji europejskich byłby aprobowany przez obywateli państw członkowskich.

Bibliografia

- Banchoff T., Mitchell S. [red.] (1999), *Legitimacy and the European Union: The Contested Polity*, Routledge, New York–London.
- Burgess J.P. (2002), „What’s So European About the European Union? Legitimacy Between Institution and Identity”, *European Journal of Social Theory*, t. 5, nr 4, s. 467–481.
- Carey S. (2002), „Undivided Loyalties. Is National Identity an Obstacle to European Integration?”, *European Union Politics*, t. 3, nr 4, s. 387–413.
- Fligstein N. (2008), *The EU, European Identity, and the Future of Europe*, Oxford University Press, Oxford.
- Follesdal A., Hix S. (2006), „Why There is a Democratic Deficit in the EU: A Response to Majone and Moravcsik”, *Journal of Common Market Studies*, t. 44, nr 3, s. 533–562.
- Gillespie R., Laffan B. (2006), *European Identity: Theory and Empirics*, [w:] M. Cini, A. Bourne (red.), *Palgrave Advances in European Union Studies*, Palgrave, London.
- Jensen T. (2009), „The Democratic Deficit of the European Union”, *Living Reviews in Democracy*, t. 1.
- Kohler-Koch B., Rittberger B. [red.] (2007), *Debating the democratic legitimacy of the European Union*, Rowman & Littlefield Publishers, Lanham.
- Recchi E. [red.] (2014), *The Europeanisation of Everyday Life: Cross-Border Practices and Transnational Identifications Among EU and Third-Country Citizens*, Eurocross Final Report.
- Recchi E., Salamońska J., Rossi T., Baglioni L.G. (2014), *Cross-border mobilities in the European Union: An evidence-based typology*, [w:] E. Recchi (red.), *The Europeanisation of Everyday Life: Cross-Border Practices and Transnational Identifications Among EU and Third-Country Citizens*, Eurocross Final Report.
- Risse T. (2001), *A European Identity? Europeanization and the Evolution of Nation-State Identities*, [w:] M. Cowles, J. Caporaso, T. Risse (red.), *Transforming Europe*, Cornell, New York.
- Słomczyński K.M., Tomescu-Dubrow I. (2012), *Demokracja, poczucie tożsamości i zaufanie wobec instytucji Unii Europejskiej: wyjaśnienia typu makro-mikro*, [w:] W. Wesołowski, K.M. Słomczyński (red.), *Tożsamość, zaufanie, integracja. Polska i Europa*, Wydawnictwo Instytutu Filozofii i Socjologii Polskiej Akademii Nauk, Warszawa.

Publikację przygotowano w ramach projektu
„Polski Survey Panelowy, POLPAN 1988-2013: Struktura i Ruchliwość Społeczna”,
finansowanego przez Narodowe Centrum Nauki
(grant nr 2011/02/A/HS6/00238).

Wydawca:
Zespół Porównawczych Analiz Nierówności Społecznych,
Instytut Filozofii i Socjologii Polskiej Akademii Nauk

Warszawa 2015